

J. Amat-Piniella: documents inèdits

A la família Amat

David Serrano i Blanquer

U

na maleta amb materials inèdits posa al descobert la figura literària d'un escriptor compromès amb el seu país i amb la República, autor d'una de les grans novel·les de la postguerra: *K.L. Reich*.

EL PERFIL D'UN HOME COMPROMÈS

Joaquim Amat-Piniella (Manresa 1913, Barcelona 1974) és un escriptor manresà que patí les conseqüències de lluitar en el bàndol perdedor durant la guerra civil. Exiliat a França després del seu pas per l'exèrcit republicà, passà pels camps de concentració d'Argelers i Sant Cebrià per, finalment, i davant la negativa de la dictadura de reconèixer-los com a espanyols, ser enviats juntament amb 7.500 espanyols més al camp de concentració austríac de Mauthausen. Allí hi sobreviuria durant quatre anys i mig i en sortiria lliure el 5 de maig de 1945. Davant la impossibilitat de tornar a la seva ciutat, s'instal·la a Sant Julià de Lòria (Andorra), on escriu una de les grans novel·les de la postguerra: *K.L. Reich*, redactada entre 1945-6 però que, degut a la censura franquista, no veurà la llum fins al 1963. Així mateix, reescriu 71 poemes, sota el nom de *Les llunyanies*, que havia escrit en paper de sacs de ciment i de roba i que havia guardat curosament als pantalons al llarg dels gairebé cinc anys que va

sobreviure a l'extermini nazi. Allí hi perdé les seves ulleres de cul de got, resistí en dues ocasions l'escala de la mort (el trasllat de pedres de 50-60 kg. al llarg d'una escala empinada i llarguíssima sense barana, famosa pels "suïcidis"), caigué en desgràcia al seu "kappo" (pres alemany responsable dels barracons) però, malgrat tot, resistí.

Tot i haver mort el 1974 encara ningú no havia estudiat la figura d'aquest home de biografia apassionant i semidesconeguda (només us n'he fet un esbós), malgrat que la novel·la esmentada és una de les més interessants i innovadores dels anys quaranta. Ara, 23 anys més tard, surten a la llum una sèrie de documents literaris i personals que ajudaran a refer la seva imatge.

K.L. REICH, UNA OBRA D'ALÇADA

En aquest país tendim a valorar poc allò de bo que tenim en la nostra literatura. Perquè *K.L. Reich* és un referent molt clar d'un tipus de novel·la, el realisme històric, que té una llarga tradició en la novel·la nord-americana d'entreguerres i que, en el seu moment, significava posar-se a l'avantguarda de les noves tècniques. Com afirma en Joaquim Molas el mateix 1963, conscient de la rellevància de la novel·la, aquesta és una obra que hauria pogut canviar el panorama de la literatura catalana de postguerra si s'hagués pogut publicar en el seu moment

Joaquim Amat-Piniella al seu despatx professional. (Les fotografies han estat cedides per la família Amat)

Joaquim Amat en una de les sales de Mauthausen, vint anys més tard.

(juntament amb *Tots tres surten per l'Ozama*, de Vicenç Riera Llorca, publicada el 1946 a Mèxic però amb escàs ressò).

No només és novedosa perquè enceta un realisme històric que estaria en hibernació a Catalunya i que no es desvetllaria fins uns quants anys més tard, sinó perquè, si la comparem amb altres novel·les de temàtica semblant a nivell europeu, podem comprovar que està a l'alçada d'alguns dels clàssics del gènere.

Una de les més conegudes és *Si això és un home* (1947, ara fa poc editada en català). Aquí, l'autor, Primo Levi, explica en forma de memòries el seu pas per Auschwitz. És un text més testimonial i documental que el d'Amat (d'aquí que l'Apèndix sigui molt recomanable) però hi manté una semblança essencial: ambdues obres

es converteixen en una anàlisi ponderada de la dignitat de l'home enfrontat amb la irracionalitat de l'extermini. El mateix any que veu la llum la novel·la d'Amat, el 1963, Jorge Semprún publica *Le grand voyage*, on explica els records del seu viatge en tren fins al camp de Buchenwald. Fins i tot són obres germanes en el fet que mentre l'obra d'Amat rep el Premi Fastenrath a la Sorbonne de París, la de Semprún rep el Prix de la Résistance. La novel·la de Semprún és excel·lent, claustrofòbica i té un to irònic punyent fruit de la seva voluntat distanciadora, possible sobretot pel fet de tractar-se d'una obra molt més tardana.

En definitiva, en un context com aquest, l'obra d'Amat és excel·lent, i potser seria més reconeguda si s'hagués pogut traduir al francès, a l'italià o a l'alemany, on segur que tindria bona rebuda perquè els personatges alemanys de la novel·la, malgrat tot, tenen un tractament força humanitzat.

L'OBRA

La novel·la d'Amat ens mostra l'experiència diària en diversos "kommandos" depenents del camp central de Mauthausen. El que pretén, més enllà del testimoniatge, és poder fer evident "la veritat íntima", el dia a dia de "l'esperit del camp" que va destruint tota mostra de condició humana. Els personatges, basats en companys reals d'Amat que ara poden ser identificats, formen un ventall molt meditat en funció de la seva complementarietat i, alhora, del contrast entre antagonistes. Els protagonistes de *K.L. Reich* són en Francesc i l'Emili. El primer és l'optimista, l'idealista, la seva mort simbolitza, en la primera part de la novel·la, la victòria de "l'esperit del camp": l'aniquilació de l'Home en majúscules. L'Emili és el seu complement, escèptic i pessimista, el seu esperit crític fa avançar la novel·la cap al seu final, paradoxalment, esperançador.

Al voltant d'aquests dos eixos centrals trobem cinc personatges secundaris molt ben travats. L'August és l'interpret, està convençut que pot transformar i humanitzar la vida del camp des de dins, és l'antagonista del Rubio. El Rubio és el cap de la cèl·lula comunista del camp, encarregada de vetllar pels seus interessos i els dels espanyols. L'Ernest és l'arquetip de l'individualisme, de l'aprofitat, de qui es ven a canvi d'assolir un estatus preminent dins el camp; la seva actitud insolidària el duu a la mort. En

FARMÀCIA BENEŠSAT
PERFUMERIA
COSMÈTICA de

Joan Garriga i Barata

Passeig Plaça Major, 37
Telèfon 725 53 53 - SABADELL

FONTSERE

ARTICLES PELL I VIATGE

Sant Quirze, 38
Tel. 725 85 41
SABADELL

COMERCIAL

ALEMANY

CENTRE DE JARDINERIA,
AGRICULTURA i FORESTAL
Tallers i serveis postvenda

Ctra. Barcelona, 22-26
Tel. 725 63 95 - SABADELL

Vicent sintetitza la vida diària de sofrença, la seva obsessió per aconseguir menjar el porta a la mort. En Werner és un treballador alemany al magatzem, contrafigura alemanya dels opressors, que l'acabaran aniquilant. Finalment, en Hans Gupper és el comandant del camp, és el portaveu de la filosofia nazi, ple d'amargor i d'origen social baix. Al final, la intuïció de la derrota del seu exèrcit el porta al suïcidi, símbol de la derrota definitiva de "l'esperit del camp" i de la victòria de l'Home, representat pel pres que s'ha assegut a fumar, lliure.

EL MECANOSCRIT DESCOBERT

El mecanoscrit original de la novel·la posa al descobert no només una gran quantitat de fragments i anècdotes inèdites, sinó també el procés de depuració a què Amat sotmet la seva novel·la des que l'escriu, el 1945-6, fins que pot publicar-la, el 1963. És un exemple palès de la problemàtica de la novel·la catalana de postguerra: Amat només pot defugir la censura disset anys més tard i encara perquè primer surt publicada en castellà gràcies al seu amic Carles Barral i perquè els òrgans censurs creuen que ja no es tracta d'una obra perillosa.

Amat comença a escriure la novel·la només tres mesos després d'haver acabat amb nou anys de periple personal, la qual cosa fa que el distanciament necessari entre la realitat viscuda i els materials de ficció que està creant sigui molt difícil d'assolir, i que hagi de ser en una fase posterior quan es dugui a terme aquest procés, sobretot defugint l'anècdota, l'abús de l'adjectiu o de l'oració explicativa, amb la intenció de transcendir, essencialitzar, donar valor genèric i simbòlic als esdeveniments.

Aquesta tendència queda clarament apuntada en el procés d'evolució de la "Nota de l'autor", en la qual Amat es justifica d'haver escollit la forma novel·lada, per escriure les seves vivències, per tal com és "la més fidel a la veritat íntima". Malgrat aquesta intenció, allò que es traspua en els dos mecanoscrits de la Nota és un to exaltat, on la manca de pers-

pectiva temporal i d'assumpció del passat fa que el mateix Amat, només unes setmanes més tard, s'adoni d'aquest fet i iniciï el procés de reelaboració.

En aquest breu impàs, suprimeix les referències al seu compromís amb la República espanyola i la resistència francesa; elimina l'esment a les actituds de Franco, Pétain i Hitler envers els espanyols capturats en territori francès durant la Segona Guerra Mundial; i, finalment, n'extreu també dues referències a la situació interna espanyola: la situació d'immèdiata postguerra, i el desconeixement del fet que molts conciutadans morien als camps nazis.

El criteri general d'intervenció en el text és el de la reducció progressiva, fonamentat en dues premisses: evitar problemes amb els òrgans censurs, que havien impedit el seu editor dels 50, Albertí, de publicar-la, i pulir un estil que s'ha anat configurant al llarg del mateix procés d'elaboració.

En la línia del que s'ha apuntat quant a la

Nota, Amat eliminarà de la novel·la les referències despectives al caràcter germànic, al seu anti-semitisme, a símbols de caràcter esguerrà, o al compromís dels espanyols per les llibertats.

Pel mateix motiu podem llegir l'eliminació dels quatre llargs fragments suprimits: el primer sobre un grup de quaranta iugoslavs que seran executats, el segon sobre la valentia d'un advocat jueu que prefereix morir a continuar sofrint, el tercer sobre les peripècies del famolenc "Francès", i el

quart sobre les lluites polítiques al *kommando* de l'August. Exclosos per l'autor ja en el primer procés de d'autocorrecció (1948, ja a Barcelona), sota el convenciment que no passarien censura i que, molt probablement, no tenien la transcendència d'altres fragments com per constituir-se en imprescindibles. Aquesta consideració pot ser el motiu pel qual altres fragments del mateix caire no en seran exclosos, com també perquè l'autor prefereix excloure'ls si no està convençut que són fidels a la realitat viscuda.

Amb uniformes francesos els quatre amics (d'esquerra a dreta): en Pere Vives, l'Amat, en Ferran Planes i l'Arnal. A partir d'ells es creen els personatges de K.L. Reich.

JAUME CODINA I PONT
ADMINISTRADOR DE FINQUES

Concepció, 25, 1r. - Tels. 726 03 45 - 727 33 01 - 08202 SABADELL

COMA
PASTISSERIA • BOMBONERIA • GRANJA
VIAMANGRÚ, 45 BIS - TEL. 707 34 70

GRANJA • PASTISSERIA
PASSER DE LA PLACAMAJOR, 9 - TEL. 721 79 77
08201 SABADELL

Viatges
Codina, s.a.

Grup A Títol 412

Sant Quirze, 11 • Tel. 725 62 99 • SABADELL